

UZVĒRDI, PALAMES UN APDZEIVĒTUS VĪTU NŪSAUKUMI

Sādžas — mōjamatnīceibas atteisteibas centri.

Latgali ogrōkūs laikūs, kod ryupnīceiba, satiksmē un preču pīgode stōvēja uz zamas atteisteibas pakōpes, uz vītom poši sev gatavōja drēbes, apovus, braucamūs leidzekļus, dorba reikus un mōjsaimnīceibas napīcīšamūs priekšmatu. Sprēde, aude audumus gondreiž voi kotrā sātā, bet cytaidi beja ar pōrejō pagatavōšonu, tū veice mōjamatnīki. Gondreiž kotrā pogostā beja dažas sādžas, kurōs vysī sādžas īdzeivōtōji ir pīkūpuši tikai vīnu omotu. Kai pīmāru var minēt Mērdzines pogostu.

Aleksandrs Paulovičs par sova pogosta mōjamatnīceibas centrim pastōsta: „Šķiņču sādžinīki pagatavōja pūdus un traukus. Šķiņčōnīši beja lobi pūdņiki un vīneigī munā pogostā. Saprūtams, vīns ūtrys ari nu cytim cīmim beja uzsōcis šū

omotu, bet lobu panōkumu nabeja. Šķiņču sādžinīki šū omotu beja pīkūpuši vairōku pāaudžu laikā. Bet Rūžōnu sādžā pagatavōja tikai braucamūs leidzekļus. Rūžōnīši beja lely meistari rogovu slīču, rogovu un rotu lūku pagatavōšonā. Jūs ražōjumi, leidzeigi šķiņčōnīšu pūdim un traukim, naiztryuka nīvīnā apkōrtnes goda tērgā.“

Jeržepole — muiža Pīdrujas pogostā. Muižas īpašņiks sovā laikā ir apstōdējis ar ūšu, kļovu un veiksnu kūcenim apm. 50 ha lelu zemes plateibu. Latvijas breivvalsts laikā muižas zemi sadalēja jaunsaimnīceibōs. Bejuši muižas īpašņiki sajēme 100 ha, kai ari mynātū lītas kūku mežu. Vītejī ratņiki, kas dzeivōja blokus sādžā, šū lītas kūku mežu nūpērka. Jī īkgodus pagatavōja lelōku daudzumu rotu lūku, rogovu slīces un rogovas, kū pōrdeve apkōrtnes tērgūs. Ražōjumi beja lobas kvalitātes, ar tū jī sovīm ražōjumim īgyva lobu pīkrišonu un lobu slavu sovam pogostam.

(Vladislava Miklasēviča informacija.)

Rati sādžu nūsaūkumi.

Dirši ir sādža Makašānu pogostā, bet Dirsis ir uzvōrds.

Susekli — sādža Drycānu pogostā. Dūmojams, ka susekli ir palame, kas dūta vasalai sādžai. (O. Zvīdra informacija.)

Bōbu Sola — sādža Kolupa pogostā. Ari te, līkās, nav dareišona ar kaidreizejū sādšas nūsaūkumu. Bōbu Sola taipat varātu byut palame.

Ūkstu Sola ari Ūkstine — sādža Kolupa pogostā. Ūkstu Solā ir dzeivōjuši vairōki labi pazeistami bitinīki. Pilaiž, ka sādžas nūsaūkums vadams sakarūs ar bitem un biškūpeibu (Antonijas Dubrovskis informacija).

Jaunā Amerika ir apdzīvotā vīta Atašīnes pogostā. Vēl pirms Pirmā pasaules kara te beja lels mežs. 1913. — 1914. g. beja ļūti sausa vosora, daļa meži, izdaga arī mynātais mežs. Latvijas brīvvalsts laikā, izvadot zemes reformu, te īsaroda Zemkūpeības ministijas mērnīks, kam beja uzdots izdagušo meža zemi sadalīt jaunsaimniecībās. Mērnīks iprojektēja 200 jaunsaimniecību, kuras vēlāk pīškeire Latvijas atbreivōšonas kara daleibnīkim. Mērnīks sōkumā pa jūkam jaunīprojekteitū apdzēivōšonai vītu ir nūsaucis par **Jaunū Ameriku**, bet pogosta valde ībyldumus nav cāluse, mērnīka proponētais nūsaukums oficiāli īvasts zemes grōmotu registrūs (A. Budžes informacija).

Divi dažādi uzvōrdi vīnā giminē.

Lel-Pujatu sādžā, Makašānu pogostā, ir sātas nūsaukums Kamari. Kamarūs ir kristeits bārns. Kūmi ar bārnu īsaroduši pi bazneickunga Rogovkā. Bazneickungs prasējis bārna vacōkūs vōrdus un uzvōrdu. Kūmi, uzvōrda Pujats vītā, ir pasacejuši sātas nūsaukumu Kamars. Tai rodōs vīnā giminē divi uzvōrdi: Pujats un Kamars. (O. Zvīdra informacija.)

Palames

„Skōbī“, ir Škaunes pogostā kaidas muižinīku

dzymtas palame. Par „Skōbō“ ir saukta arī jūs meita, kura strōdōjuse pogosta valdē.

„Laperi“ — šū palami ir montōjuse kaida cyta muižinīku dzymta. Par „laperim“ („liepers“ Makašānu pog) sauc cylvākus, kuri par daudz lāni dorbūs un kusteibōs.

„Vasalāni“. Pundoru vactāvs beja spēceigas mīsas uzbyuves un ar lobu veseleibu. Pēcteči arī beja vasaly un styprī. Jī zīmas laikā, pīmāra dēļ sātas dorbūs apdorūt, pa pogolmu ir staigōjuši bosom kōjom. Pundors — Vasalais myra 100 godu vacumā. (Vikentija Pundora un Jezupa Dzeņa informacija.)

Mozzemnīks Aloīzs Vecēls dzeivōja Leivōnu pogostā, jō sāta atsaroda Mozūs-Vecēlu ganeibu vydā. Pōri jō nalelai zemeitei gōja lauku ceļš, kurs Turku sādžu savīnōja ar Vonogsylu un Staleidzānim Atašīnes pogostā. **„Pūrstarnīks“** ir Aloīza Vecēla sātas nūsaukums, „Kōjstarnīks“ — palame. Jys ļūti dūsmējōs un seikā balsteņā nažēleigi lomōjōs, jō kas jū sauce par „Kōjstarnīku“. Kaimīni, ar daudz lelōkom zemes plateibom, jū par Veceli naatzyna: „Kas jys par Veceli-Kōjstarnīks“, jys cylvāks myužeigu dūšēšonu, jau seņ ir aizsaukts myužēibā. (A. Budžes informacija.)

Vōcūt ziņas par pīrubeža pogostim ir konstatējama vīna ļūti interesanta parōdeiba, prūti: Daugovpilš aprīnka pīrubeža pogostūs, kuri atsarūn lelūs yudiņa, voi zemesceļu tyvumā, ir daudz vairōk svešu uzvōrdu nakai tymūs, kuri ir tōļōk nu mynātīm satiksmes celim. Svešas varas pyrmajūs ir atstōjušas lelōkas bryuces pōrtautōšonas ziņā, nakai ūtrajūs. Kai pīmāru var pīvest trejs pogostus: Pīdrujas, Pūstīnes un Osyunes, nu kurim Pīdrujas pogosts ir lelō Daugovas yudiņa ceļa molā, bet Pūstīnes pogostam uz Daugovas pusi priškā stōv Pīdrujas, bet Osyunes pogosts ir aiz obeiīm pyrmajīm. Pīdrujas pogostā daudz svešu uzvōrdu, bīži vīn mōksleigi pōrgrūzeiti un sakrūplōti, turpretīm Pūstīnes pogosts ir styprī latvyskōks, bet Osyunes — pīlneigi latvysks.

Kotra sveša vara uzvōrdus, apdzēivōtūs vītu un pogostu nūsaukumus grōmotōs ir īrakstējuse tai kai tōs īredni ir gribējuši. Ari Ulmaņa diktaturas īcaltī īredni ir reikōjušis leidzeigi, „pōrlatvyskōjūt“ gon uzvōrdus, gon apdzēivōtūs vītu un pogostu nūsaukumus. Pīmāram, Daugovpilš aprīnka „vacōkais“, kū īcēle nu tautas vālātōs aprīnka valdes vītā, 1939. g. sōkumā Pūstīnes pogostu nūsauce par „Robežnieku“, Pīdrujas par „Indras“ un Ungurmuižas par „Medņu“, tai vacajīm Latgolas pogostim ir atjēmti tūs vacī nūsaukumi.

Daži latgali poši uz sovu rūku (nivīns jūs naspīde tū dareit) atsasaceja nu vacajīm tāvu tāvu uzvōrdim.

Latgaļu svešumā nav daudz, arī jūs storpā ir taidi, kas taipat bāg nu sovu tāvu sātas. Atmatūt sovu tāvu tāvu uzvōrdu, kurs dažkōrt ir teiri latgalisks, — vajadzātu byut kaidam nūpītnam pamatam.

Rati uzvōrdi pīrubežā:

Cingelis
Ļuļs
Reut-s
Sauša
Skumbin-s
Skumbyns.

Par Dabaru prof. L. Latkovska grōmotā „Latgaļu uzvōrdi, palames un dzymtas“ ir īspīsts lels roksts. Kaidš cyts šōs dzymtas lūcekļis, prūti, Ignats Dabars par dzymtas īzceļsmi īzsoka drusku cytaidas dūmas:

„Asu lasejis par Latvijas topšonu un breiveibas godim bīzas grōmotas. Šymōs grōmotōs ļūti na daudz voi gondreiž nīkas nav pīraksteits par Latvijas Latgolu un tōs ļaudīm, apsavaicojūt autorim kōpēc tys tai, — atbīld, ka naasūt olūtu kur jemt ziņas. Jō arī asūt dažas ziņas, bet tōs asūt bez īpīrkšējōs pōrbaudes, bez pīrōdejumim un tōs naasūt lītojamas. Vaineigi asūt poši latgali. Losūt latgaļu saraksteitūs dorbūs, likās, ka daļa patīseibas tur ir.“

„Dzērdēju, ka pošlaik teikūt vōkti dati par latgaļu dzymtom, uzvōrdim un vyspōreigi fakti par Latgolu. Taida grōmota ir ļūti vajadzēiga. Bet kur jemt kaut cik patīsus datus un ziņas? Tei līta nabyus vīgla. Nadaudz, voi nīkaidu rakstisku ziņu. Atlīk cylvāki. Ari nu pādejīm (jaunōkim) laikim daudz kas ir aizamērsis, tikai kod kaidu lītu, sōk pōrrunōt vairōki oculicinīki, ar laiku var restaurēt patīseibu. Bet par ogrōkim laikim — 50 — 60 godus atpakaļ — ir palykuši tikai naskaidri nūstōsti, tur moz kū var atcerētīs. Un sārōkstūt na patīseibu, tod voi nav lobōk nūklusēt? ”

Par nūstōstim. Maņ beja vactāvs dzimis 1828. g. un myra 96 godu vacumā. Jys daudz stōsteja, bet nivīns tū napīraksteja. Pēc vactāva nūstōstim Dabaru cīltstāvs atnōcis nu Ogres pa Daugovu un apsametis uz Nereteņas upes krosta, kur tagad ir Jedušu tylts. Tymā laikā plašōkā apkōrtņē naasūt bejis nivīnas dzeivas dvēseles. Nōkūšais atnōcis un apsametis uz Zundānu kolna. Vysi leivōnīši asūt īcēlōjuši nu cytim apgobolim.

Taidā gadejuma leivonišu uzvārdi: Zeps. Švirksts (ari Svyrksts), Keiri un cyti varātu byut sakareibā ar igauņu volūdu, jo Leivōnu muižas kungs Livens īsaradis nu Igaunijas. Ir zynoms, ka uzvārdu dūšona pīdarējuse kungim.

Tōlōk, — ari vactāva stōstejums, — „**Turkopūli**“ rodušis nu turku un pūļu karagyusteknim. Leivōnu muižas kungs sōcis dybynōt papyldmuižas. Pymū taidu īreikōjis Daugovas lobajā krostā uz Reigas pusi nu Leivōnim, kuru mes saucōm par „**Jaunū muižu**“. Daugovas krostā ir bejuši Zepi, Mukti, Daukstes, vysi tī asūt nu turīnes izcalti un pōrbeideitī zemes īkšīnē. Muižas kungs nōkūšū muižu dūmōjis īreikōt tur, kur tagad ir **Govōrtine**. Meža cērsšōnai un muižas āku ceļšōnai asūt atsyuteitī karagyustekni. Vālōk muižai izraudzeita cyta vīta, kuru mes pazeistam kai „**Pētermuiža**“, jo Govōrtīnes apkōrtnē nav atrosts lōbs mōls kīgeļu pa-

gatavōšōnai un ari zeme atzeita par nāaugleigu. Muiža izbyuvata Leivōnu pogosta cytā nūvodā, bet daļa karagyustekņu palykuši uz vītas, taidā veidā rodušis „**Turki**“ un „**Pūli**“.

Pōrlosūt Ignata Dabara stōstejumus ir jōnōk pi vīna nūpitna slēdziņa: jo ziņas kaidā jautōjumā stypri dažaidas, kai tys ir par Dabaru dzymtu, ir napīcīšama konsultacija, tys ir, savōkt datus nu vairōkom pusēm un tōs pōrbaudeit.

Ignata Dabara stōstejums nūstōda pavysam cytā gaismā Leivōnu piļsātas un Leivonu pogosta nūsaukuma izceļsmi, tys pat atsateic uz **Zundānim**, **Turkim** un **Turkopūlim**. Indianopolē dzeivoj Turkopūle mōte, P. Mikelā un O. Kucinkeira gimines, kuras varātu šymā vaicōjumā īnest lelōku skaidreibu, kas veicynōtu prof. L. Latkovska nūdūmu saraksteit par latgaļu uzvōrdim, apdzeivōtom vītom un dzymtom ūtru grōmotu.

Pizeime: Leivōnu pogostā „**Turki**“ ir sādža, kurā 2 — 3 saimisteibom sātas nūsaukums ir „**Pūli**“.